

Marcin Rechciński, Małgorzata Grodzińska-Jurczak, Joanna Tusznio

KONFLIKTY WOKÓŁ POLSKICH OBSZARÓW CHRONIONYCH W ARTYKUŁACH NAUKOWYCH O MIĘDZYNARODOWYM ZASIĘGU. ILOŚCIOWY SYSTEMATYCZNY PRZEGLĄD LITERATURY

**Protected area conflicts in scientific articles of international recognition.
A quantitative systematic literature review.**

ABSTRAKT: Celem artykułu było dokonanie przeglądu prac naukowych odnoszących się do konfliktów społecznych związanych z występowaniem obszarów chronionych w Polsce opublikowanych w latach 2007-17 w czasopiśmie naukowych o międzynarodowym zasięgu. Kwerenda w bazie Web of Science wykazała 18 artykułów spełniających zadane kryteria. Większość badań: 1) opublikowano w czasopiśmie o profilu przyrodniczym, 2) sfinansowano z funduszy zewnętrznych, 3) miało charakter studiów przypadku (gł. w województwie podlaskim), 4) dotyczyła obszarów Natura 2000, 5) odnosiła się do kompetencyjnych i ekonomicznych wymiarów konfliktów, 6) korzystała z metodyki badań jakościowych, 7) opierała się na dorobku metodycznym nauk społecznych. W części dyskusyjnej autorzy dokonali próby interpretacji uzyskanych rezultatów przeglądu.

SŁOWA KLUCZOWE: konflikty społeczne, obszary chronione, przegląd literatury, Polska

ABSTRACT: The aim of the article was to review scientific papers related to protected area conflicts in Poland published between 2007 and 2017 in scientific journals of international recognition. The query in the Web of Science database showed 18 articles that met the given criteria. Most studies: 1) were published in journals of natural-science profile 2) financed from external funds, 3) had the character of case studies (mainly in the Podlasie Voivodship), 4) concerned Natura 2000 areas, 5) were related to the competence and economic dimensions of conflicts, 6) used the methodology of qualitative research, 7) were based on the methodological achievements of social science. In the discussion part, the authors made an attempt to interpret the obtained results of the query.

KEYWORDS: social conflicts, protected areas, literature review, Poland

Wstęp

Konflikty społeczne związane z funkcjonowaniem obszarów chronionych to szczególne przypadki tzw. konfliktów środowiskowych (ang. *environmental conflicts*) (Dutkowski 1995, Ozawa 1996), konfliktów ekologicznych (Runc 1998, Burger 2007), bądź, bardziej precyzyjnie, konfliktów związanych z ochroną przyrody (ang. *conservation confi-*

cts) (Redpath et al. 2013, Baynham-Herd et al. 2018). Tłem bądź przedmiotem wszystkich tych sporów są cechy lub zasoby środowiska przyrodniczego, niemniej sam konflikt z definicji nie rozgrywa się między człowiekiem a przyrodą, a pomiędzy różnymi grupami interesariuszy, które zgłaszają sprzeczne potrzeby w odniesieniu do tychże zasobów (White et al. 2009, Young et al. 2010). Choć zagadnienia związane z konfliktami społecznymi były

tradycyjnie związane z domeną nauk społecznych (Coser 1956, Turner 2004), od ponad trzech dekad (Soulé 1985) obserwuje się integrację różnych pól badawczych zajmujących się szeroko rozumianą ochroną przyrody, które doprowadziły do powstania nowych, interdyscyplinarnych dziedzin nauki, takich jak *conservation social science* (Bennett et al. 2017). Zasadą integrującą przedstawiciele różnych dyscyplin pracujących w obrębie współczesnych nauk o ochronie przyrody jest holistyczne traktowanie dwóch podsystemów – przyrodniczego i społecznego, których wzajemne interakcje decydują zarówno o stanie środowiska przyrodniczego, jak i o jakości życia jego mieszkańców (Palomo et al. 2014, Fischer et al. 2015).

Częstym skutkiem interakcji człowiek-przyroda są konflikty środowiskowe (Young et al. 2010). Szczególnym wariantem tych sporów są takie, w których konfliktogennym zasobem środowiska jest obszar chroniony. Ze względu na cechy tych obszarów, konflikt powinien być wówczas analizowany zarówno w wymiarze geograficznym, jak i prawno-administracyjnym. Co więcej, może on zarysowywać się na kilku poziomach przestrzennych. Polskie obszary chronione, w rozumieniu prawno-instytucjonalnym, przynależą do ośmiu form ochrony przyrody, umocowanych legislacyjnie na poziomie centralnym¹ (Ustawa 2004), jednak ich ustanawianie i zarządzanie leży w kompetencjach instytucji różnych szczebli administracyjnych. Z każdą formą ochrony przyrody wiążą się ograniczenia dla interesariuszy obszaru chronionego, przy czym charakter tych obostrzeń różni się w zależności od formy prawnej. Nierzadko ograniczenia te są inne pomiędzy poszczególnymi obszarami w ramach tej samej formy ochrony przyrody, np. obszary Natura 2000, w zależności od chronionego gatunku czy siedliska (Dubel et al. 2013), czy obszary chronionego krajobrazu, w zależności od listy zakazów wybranej przez ustanawiającego obiekt (Kistowski 2016), a czasem – wręcz w obrębie jednego obszaru chronionego, np.

różne strefy ochrony w obrębie parku narodowego (Olko et al. 2011, Brown et al. 2015). Analiza konfliktu w szczególności sposób zwraca wówczas uwagę na wymiar przestrzenny, w konkretnych przypadkach sprowadzający się do dociekań w skalach geodezyjnych.

Naświetlona problematyka, choć dokonana na przykładzie polskiego systemu ochrony przyrody, charakteryzuje się podobnym stopniem złożoności także w innych państwach Europy i świata (Gaston et al. 2006, Brown et al. 2014, 2015, Miller-Rushing et al. 2017). Polskie studia przypadku są jednak szczególnie interesujące ze względu na szereg specyficznych uwarunkowań historyczno-kulturowych, wśród których należy w szczególności wymienić: zróżnicowanie korzeni struktur przestrzenno-instytucjonalnych poszczególnych części kraju nawiązujących jeszcze do okresu rozbiorów (Plit 2016), zróżnicowany stopień zakorzenienia mieszkańców będący efektem modyfikacji granic państwowych po II wojnie światowej (Bednarek-Szczepeńska i Dmochowska-Dudek 2016) oraz prawie 50-letni okres dyktatury monopartyjnej, skutkujący opóźnieniami nie tylko w wymiarze infrastrukturalnym, ale i w procesie wykształcania się demokratycznych i oddolnych modeli podejmowania decyzji (Niedziałkowski et al. 2012a). Jednocześnie, obszar Polski pokryty jest mozaiką zróżnicowanych typów ekosystemów (UNEP/GRID-Warszawa 2015), nierzadko o charakterze unikatowym w skali Unii Europejskiej (Sundseth i Creed 2009), co rodzi potrzebę ich ochrony (np. Boćkowski 2018) i dodatkowo różnicuje potencjał konfliktów rodzących się na ich tle.

Zarówno specyfika samej istoty konfliktów wokół obszarów chronionych, jak i szczególnych uwarunkowań polskich sprawiają, że jest to ważny przedmiot zainteresowania nie tylko praktyków z zakresu zarządzania obszarami cennymi przyrodniczo, planowania przestrzennego czy komunikacji społecznej, ale i przedstawicieli świata nauki. Potencjał badawczy powyższych zagadnień, zarówno w zakresie analiz teoretycznych (Rechciński et

¹ Geneza prawna obszarów Natura 2000 wywodzi się z jeszcze wyższego poziomu europejskiego.

al. w recenzji), jak i możliwości dokonywania empirycznych charakterystyk konkretnych studiów przypadku (Redpath et al. 2015b, Baynham-Herd et al. 2018) należy określić jako niebagatelny. Mając powyższe na uwadze, za cel niniejszego opracowania przyjęto dokonanie przeglądu prac naukowych odnoszących się do konfliktów społecznych związanych z występowaniem obszarów chronionych w Polsce opublikowanych w latach 2007-17 w czasopismach naukowych o zasięgu międzynarodowym. Postawiono następujące, szczegółowe pytania badawcze:

1. Jaka jest ogólna liczebność prac o powyższej tematyce indeksowanych w bazie Web of Science? W których czasopismach najczęściej publikowano te prace?
2. Jaki jest rozkład czasowy publikowanych prac?
3. Którzy autorzy i które ośrodki badawcze zaproponowały największą liczbę opracowań o międzynarodowym zasięgu? Z jakich źródeł finansowane były te badania?
4. W jakiej skali przestrzennej wykonywano badania? Jaki jest rozkład przestrzenny studiów przypadku opisywanych przez autorów?
5. Których form ochrony przyrody dotyczą analizowane prace? Czy istnieją formy ochrony przyrody nadreprezentowane i niedoreprezentowane w analizowanym zestawie źródeł?
6. W jaki sposób autorzy definiowali pojęcie „konflikt”?
7. Jakie komponenty konfliktów eksponowano w treści przeglądanych prac?
8. Na tle jakich zagadnień ogólnych prezentowany był wątek konfliktów? Do których koncepcji teoretycznych odwoływali się autorzy?
9. Z jakich metod pozyskiwania i analizy danych korzystano? Czy można je zamknąć w dorobku metodologicznym jednej dziedziny nauk?
10. Które z polskojęzycznych opracowań w

obrębie badanej tematyki cytowano w publikacjach indeksowanych w bazie Web of Science?

Odpowiedzi na powyższe pytania pozwoliły na zidentyfikowanie luk badawczych w obrębie poszczególnych grup problemowych. W części dyskusyjnej autorzy dokonali interpretacji przyczyn zdiagnozowanego stanu rzeczy oraz zaproponowali kierunki dalszego rozwoju polskiego dorobku w tej dziedzinie.

Metody

Do realizacji głównego celu pracy wykorzystano metodę ilościowego systematycznego przeglądu literatury (Pickering i Byrne 2014). Kwerendę wykonano 09.05.2018 r., posługując się bazą Web of Science – ISI Web of Knowledge (www.webofknowledge.com), zawierającą wyłącznie artykuły opublikowane w czasopismach naukowych o największym zasięgu oddziaływania, mierzonym wskaźnikiem cytowań „IF” (ang. *impact factor*). Baza ta jest z powodzeniem wykorzystywana przy systematycznych przeglądach literatury w ramach dziedziny *conservation social science* (np. Blicharska et al. 2016). Artykuły przeszukiwano z wykorzystaniem funkcji „Advanced search” oraz kryterium tematu („Topic”). W celu uzyskania maksymalnie szerokiej wstępnej listy artykułów, zastosowano zestaw słów kluczowych, uwzględniający ogólne tło tematyczne (*conservation conflicts, biodiversity conflicts, human-wildlife conflicts*), przykłady różnych form ochrony przyrody (np. *national parks, Natura 2000 sites*) oraz deskryptor przestrzenny (*Poland*)¹. Kwerendę zawężono do artykułów opublikowanych w latach 2007-2017, przyjmując za okres analizy przedział czasowy 10 lat.

W kolejnym etapie, dokonano weryfikacji abstraktów pozyskanych artykułów pod kątem obecności w ich treści bezpośrednich

2 TS=(conservation OR biodiversity OR wildlife OR human-wildlife OR „protected area” OR „national park” OR „reserve” OR „reserves” OR landscape* OR Natura 2000 OR complex* OR ecologic* OR site*) AND TS=(conflict* OR dispute*) AND TS=Poland

odniesień do wszystkich przedmiotów analizy (konflikty zw. z ochroną przyrody, obszary chronione i obszar Polski). Dla ostatecznie wyselekcjonowanej listy prac przygotowano bazę danych, w której poszczególne kategorie analizy stanowiły odrębne kolumny. Treść bazy uzupełniano o dane pochodzące z różnych źródeł:

1. dane bibliometryczne pozyskano bezpośrednio z bazy Web of Science oraz InCites Journal Citation Report;
2. numery projektów stanowiących źródła finansowania opisywanych badań pozyskano z sekcji „*acknowledgements*” przeglądanych artykułów, a następnie pogłębiono w ramach przeprowadzonej kwerendy internetowej;
3. formy ochrony przyrody, do których nawiązywali autorzy przeszukiwano z użyciem słów kluczowych: *national*, *landscape*, *reserve**, *Natura 2000*, *site** oraz *complex**, posilkując się programem NVivo 10;
4. w celu określenia sposobu definiowania pojęcia „konflikt” najpierw przeszukiwano fragmenty tekstu, w których pojawiał się ten termin (słowo kluczowe „*conflict**”), a następnie dokonywano tzw. kodowania otwartego, polegającego na tworzeniu kategorii wyrażających zmienność badanego zjawiska w trakcie przeprowadzanej analizy treści (Babbie 2013). Podobną procedurę przeprowadzono do określenia komponentów konfliktów eksponowanych przez autorów, jednak w tym przypadku koncentrowano się wyłącznie na „wynikowych” sekcjach przeglądanych prac;
5. ogólny kontekst tematyczny określano w drodze kodowania otwartego treści tytułów i abstraktów przeglądanych artykułów. Koncepcje teoretyczne, na których koncentrowali się autorzy przeszukiwano w całym tekście przy użyciu słów kluczowych *theor**, *concept**, *approach* oraz *perspective**;
6. dane dotyczące stosowanych metod pozyskiwano w drodze pogłębioonej analizy treści sekcji metodycznych przeglądanych artykułów. Najbardziej ogólne kategorie

(metody ilościowe/ jakościowe/ mieszane oraz metody badań przyrodniczych/ społecznych/ mieszane) zostały zdefiniowane przed procesem kodowania, zaś konkretne metody badawcze kodowano w sposób otwarty;

7. listę innych polskich prac cytowanych przez autorów przeglądanych artykułów sporządzono na podstawie kwerendy sekcji bibliograficznych, wspomaganej słowami kluczowymi *konflikt** oraz *spór*.

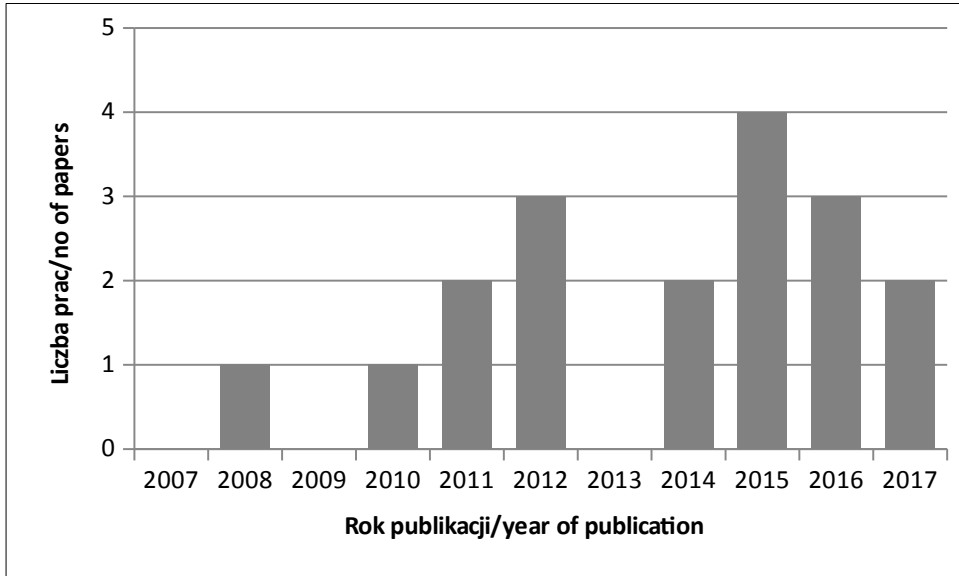
Ze względu na pogłębiony charakter analizy dla zadań 4-6, przeprowadzono je wyłącznie dla prac opublikowanych w jęz. angielskim.

Uzyskane wyniki zaprezentowano głównie w formie tabelarycznej. W przypadku części kategorii dokonano analiz krzyżowych, niemniej ze względu na niewielką liczebność badanej próby, nie zdecydowano się na wykonanie analiz statystycznych i poprzestano na jakościowym opisie zależności. Dla uproszczenia opisu, w sekcji „wyniki” posłużono się liczbami porządkowymi przeglądanych prac (podanych w nawiasach kwadratowych), opisanymi w tabeli 1.

Wyniki

Liczebność prac, podstawowe wskaźniki bibliometryczne

Wstępne przeszukanie bazy Web of Science według zadanych kryteriów wykazało 141 artykułów. Na podstawie wnikliwej analizy abstraktów, tytułów i słów kluczowych, uznano iż jedynie 18 opracowań łącznie spełnia kryterium przestrzenne i tematyczne oraz odwołuje się do problematyki obszarów chronionych. Pełen wykaz tych artykułów został zawarty w tabeli 1, zaś ich rozkład na osi czasu prezentuje rycina 1. Siedemnaście spośród wybranych prac opublikowano w jęz. angielskim, zaś jedną [1] – w jęz. niemieckim. Jest to jednocześnie pierwsza opublikowana praca po roku 2007. Od roku 2010 artykuły spełniające zadane kryteria pojawiają się regularnie, z wyjątkiem roku 2013. Najwięcej (4) artykułów o międzynarodowym zasięgu,

Ryc. 1. Rozkład czasowy prac naukowych odnoszących się do konfliktów społecznych związanych z występowaniem obszarów chronionych w Polsce, opublikowanych w latach 2007-17 w czasopiśmie o zasięgu międzynarodowym.

Fig. 1. Timetable of scientific papers on protected area conflicts in Poland, published between 2007 and 2017 in scientific journals of international recognition.

podjętych ww. tematykę opublikowano w roku 2015.

Żadne czasopismo nie opublikowało więcej niż jednego artykułu spełniającego zadane przez nas kryteria (tab. 1). Biorąc pod uwagę rok publikacji, artykułem opublikowanym w czasopiśmie o najwyższym wskaźniku cytowań „IF” (=3,134, *Land Use Policy*) jest praca [8]. Ponadto, trzy analizowane prace wydrukowano w czasopiśmie, których indeks IF w roku publikacji przekraczał 2,0 ([5] - *Ecology and Society*, IF(2014) = 2,516; [16] - *Marine Policy*, IF(2016) = 2,453 oraz [7] - *Environmental Conservation*, IF(2012) = 2,341). Z kolei artykułem najczęściej cytowanym spośród prac poddanych analizie jest publikacja [3] (63 cytowania w dn. 09.05.2018 r.).

Większość (11) czasopism, w których publikowano przeglądane prace, jest klasyfikowana w bazie Web of Science jako czasopisma przyrodnicze bądź interdyscyplinarne (tab. 1). Trzy prace [1, 4, 10] opublikowano w czasopiśmie o tematyce wyłącznie społecz-

nej, dwie [2, 9] – w periodykach z dziedziny nauk o ziemi, zaś jedną [15] – w czasopiśmie o profilu technicznym.

Główne ośrodki publikujące, źródła finansowania

Pomimo niewielkiej liczby artykułów spełniających zadane kryteria, można wyróżnić kilka polskich ośrodków naukowych, których dorobek wyróżnia się na tle pozostałych. Największą liczbę prac (4) indeksowanych w bazie Web of Science w ramach omawianej problematyki opublikowali pracownicy z afiliacją Instytutu Nauk o Środowisku UJ: m.in. J. Cent (dziś J. Tusznio – 3), M. Grodzińska-Jurczak (3) i A. Pietrzyk-Kaszyńska (2 – dziś Instytut Ochrony Przyrody PAN w Krakowie). Trzy prace, wszystkie w czasopiśmie o indeksie „IF” pow. 2,0, zostały opublikowane przez pracowników Instytutu Badań Ssaków PAN w Białowieży: K. Niedziałkowskiego (dziś – Instytut Filozofii i Socjologii PAN)

Tab. 1. Wykaz prac naukowych odnoszących się do konfliktów społecznych związanych z występowaniem obszarów chronionych w Polsce, opublikowanych w latach 2007-17 w czasopiśmie naukowym o zasięgu międzynarodowym.

Tab. 1. List of scientific papers on protected area conflicts in Poland, published between 2007 and 2017 in scientific journals of international recognition.

Lp.	Autorzy i rok publikacji Authors and year of publication	Tytuł/ Title	Nazwa czasopisma (IF w roku publikacji)/ Journal title (IF in year of publication)	Pole badawcze wg WoS / Research topic according to WoS
1	(Byron i Górska 2008)	Kollision im Rospuda-Tal. Polen: Natur und Verkehr im Widerstreit	<i>Osteuropa</i> (0,223)	Nauki społeczne (prawo i zarządzanie)
2	(Węslawski et al. 2010)	The different uses of sea space in Polish Marine Areas: is conflict inevitable?	<i>Oceanologia</i> (0,983)	Nauki fizyczne (oceanologia)
3	(Grodzińska-Jurczak i Cent 2011)	Expansion of Nature Conservation Areas: Problems with Natura 2000 Implementation in Poland?	<i>Environmental Management</i> (1,503)	Nauki o życiu (ekologia, nauki o środowisku)
4	(Olko et al. 2011)	Cooperation in the Polish national parks and their neighborhood in a view of different stakeholders - a long way ahead?	<i>Innovation: The European Journal of Social Science Research</i> (0,326)	Nauki społeczne (socjologia)
5	(Niedzialkowski et al. 2012a)	Participation and Protected Areas Governance: the Impact of Changing Influence of Local Authorities on the Conservation of the Białowieża Primeval Forest, Poland	<i>Ecology and Society</i> (2,516)	Nauki o życiu (ekologia, nauki o środowisku)
6	(Kubacka 2012)	The Role of Local Association of Communes in Environmental Management Systems: Selected Case Studies in the Wielkopolska Region	<i>Polish Journal of Environmental Studies</i> (0,508)	Nauki o życiu (ekologia, nauki o środowisku)
7	(Niedzialkowski et al. 2012b)	Governance of biodiversity in Poland before and after the accession to the EU: the tale of two roads	<i>Environmental Conservation</i> (2,341)	Nauki o życiu (ekologia, nauki o środowisku, ochr. przyr. i bioróżnorodności)
8	(Niedzialkowski et al. 2014)	Why is it difficult to enlarge a protected area? Ecosystem services perspective on the conflict around the extension of the Białowieża National Park in Poland	<i>Land Use Policy</i> (3,134)	Nauki o życiu (ekologia, nauki o środowisku)
9	(Bielecka i Różyński 2014)	Management conflicts in the Vistula Lagoon area	<i>Ocean & Coastal Management</i> (1,769)	Nauki fizyczne (oceanologia, gospodarka wodna)

10	(Chmielewski i Glogowska 2015)	Implementation of the Natura 2000 Network in Poland - an Opportunity or a Threat to Sustainable Development of Rural Areas? Study on Local Stakeholders' Perception	<i>Eastern European Countryside</i> (0,062)	Nauki społeczne (socjologia)
11	(Jankowiak et al. 2015)	Patterns of occurrence and abundance of roosting geese: the role of spatial scale for site selection and consequences for conservation	<i>Ecological Research</i> (1,296)	Nauki o życiu (ekologia, nauki o środowisku)
12	(Paloniemi et al. 2015)	Public Participation and Environmental Justice in Biodiversity Governance in Finland, Greece, Poland and the UK	<i>Environmental Policy and Governance</i> (1,614)	Nauki o życiu (ekologia, nauki o środowisku)
13	(Brown et al. 2015)	Cross-cultural values and management preferences in protected areas of Norway and Poland	<i>Journal for Nature Conservation</i> (1,646)	Nauki o życiu (ekol., nauki o środow., ochr. przyr. i bioróżnor.)
14	(Kubacka i Macias 2016)	The Functioning of Natura 2000 Areas in the Opinion of Different Groups From the Local Community: A Case Study From Poland	<i>Society & Natural Resources</i> (1,758)	Nauki o życiu (ekol., nauki o środow.), nauki społ. (socjologia, administracja publiczna)
15	(Bernat 2016)	Analysis of Social Conflicts in Poland's Soundscape as a Challenge to Socio-Acoustics	<i>Archives of Acoustics</i> (0,661)	Nauki techniczne (akustyka)
16	(Piwowarczyk i Wróbel 2016)	Determinants of legitimate governance of marine Natura 2000 sites in a post-transition European Union country: A case study of Puck Bay, Poland	<i>Marine Policy</i> (2,453)	Nauki o życiu (ekol., nauki o środow.), nauki społeczne (stosunki międzynarodowe)
17	(Logmani et al. 2017)	Customizing elements of the International Forest Regime Complex in Poland? Non-implementation of a National Forest Programme and redefined transposition of NATURA 2000 in Białowieża Forest	<i>Forest Policy and Economics</i> (1,982)	Nauki o życiu (ekologia, nauki o środowisku, nauki leśne), nauki społeczne (ekonomia)
18	(Wiątkowski et al. 2017)	Hydropower Structures in the Natura 2000 Site on the River Radew: an Analysis in the Context of Sustainable Water Management	<i>Rocznik Ochrona Środowiska</i> (0,705)	Nauki o życiu (ekologia, nauki o środowisku),

1. Pełen wykaz autorów został zamieszczony w bibliografii.
 1. The full list of authors has been included in the references.

oraz B. Jędrzejewską. Na tle innych ośrodków, należy docenić też wkład Uniwersytetu Adama Mickiewicza (Instytut Geografii Fizycznej i Kształtowania Środowiska Przyrodniczego, m.in. M. Kubacka), Instytutu Oceanologii PAN w Sopocie (m.in. J. Piwowarczyk) oraz Instytutu Ochrony Przyrody PAN w Krakowie (różni autorzy), których afiliacje pojawiają się przy dwóch analizowanych artykułach. Trzy prace [9, 11, 18] powstały przy współudziale pracowników uczelni bądź instytutów badawczych o profilu technicznym, zaś dwie – przy współudziale pracowników ekologicznych organizacji pozarządowych: Ogólnopolskiego Towarzystwa Ochrony Ptaków [1] oraz Polskiego Towarzystwa Ochrony Przyrody „Salamandra” i Zachodniopomorskiego Towarzystwa Przyrodniczego [11]. Warto zaznaczyć, że w pracach dotyczących konfliktów wokół polskich obszarów chronionych uczestniczyli także przedstawiciele ośrodków zagranicznych (np. J. Paavola z University of Leeds, 2 artykuły).

Choć przeważająca liczba przeglądanych prac powoływała się na zagraniczne źródła finansowania (głównie na projekty realizowane w ramach 6. i 7. programu ramowego Wspólnoty Europejskiej – 6 artykułów), trzy projekty wymienione w podziękowaniach zostały sfinansowane przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego lub Narodowe Centrum Nauki: „Skuteczność ochrony obszarów sieci Natura 2000 a społeczne aspekty wdrażania programu w Polsce” koordynowany przez M. Grodzińską-Jurczak [3], „Instytucjonalna dynamika polityki ochrony przyrody w Polsce” – K. Niedziałkowskiego [5, 7] oraz „Modele konfliktów społecznych na obszarach objętych ochroną w ramach sieci Natura 2000 w Polsce” – W. Szendery oraz Instytutu Ochrony Środowiska-PIB [10]. Warto wymienić również cztery projekty finansowane z zagranicznych źródeł, a koordynowane przez różne instytuty Polskiej Akademii Nauk i pośrednio dotyczące problematyki konfliktów wokół obszarów chronionych: “BIORESC: Transfer of Knowledge in Biodiversity Research and Conservation” i “REGPOT: Research Potential in Conservation and Sustainable Management of Biodi-

versity” (oba – Instytut Biologii Ssaków PAN [4, 6, 7]), oraz “LINKAGE: linking systems, perspectives and disciplines for active biodiversity governance” (Instytut Ochrony Przyrody PAN [13]) i “Mapping Polish waters to safeguard biodiversity” (Instytut Oceanologii PAN [2]), obie kładące duży nacisk na analizy przestrzenne. Co ciekawe, badania zawarte w jednej z przeglądanych prac [17] zostały sfinansowane wyłącznie z funduszy niemieckiej fundacji badawczej – Deutsche Forschungsgemeinschaft [17].

Zakres i rozkład przestrzenny podejmowanych zagadnień

Z analizowanej grupy 18 artykułów, osiem ma klasycznie lokalny charakter i dotyczy konkretnych studiów przypadku (tab. 2). Ponadto pięć kolejnych prac, choć pozycjonowanych w tytule jako odnoszące się do problematyki regionalnej [6], krajowej [3, 7, 17], a nawet międzynarodowej [13], też opiera się w części empirycznej na analizie przypadku konkretnych obszarów chronionych. Na powyższym tle wyróżnia się opracowanie [2] dotyczące całego polskiego obszaru morskiego oraz trzy artykuły [10, 11, 15] odnoszące się w części empirycznej do całego terytorium Polski. Specyficzny charakter ma opracowanie [12] - zestawia ono podobne zjawiska i procesy z czterech różnych państw Unii Europejskiej (Finlandii, Grecji, Polski i Wielkiej Brytanii), nie opierając się jednak na konkretnych studiach przypadku. Co ważne, zarówno w przypadku rzeczywistego, jak i deklarowanego zasięgu przestrzennego, średnie wyższe poziomy wskaźnika „IF” osiągały czasopisma, w których publikowane były prace studialne (odpowiednio 1,60 oraz 1,61), a nie – regionalne czy ogólnokrajowe (odpowiednio 0,92 oraz 1,26). Duża zmienność wartości w obrębie tych grup (max SD = 1,09) każe jednak podchodzić do powyższych zależności z rezerwą.

Spośród prac studialnych, aż pięć odnosi się do województwa podlaskiego (tab. 2). Położone w tym województwie: Białowiecki Park Narodowy oraz obszar Natura 2000 „Puszcza Augustowska” (w części obejmują-

Tab. 2. Wymieniane formy ochrony przyrody, zasięg i rozkład przestrzenny zagadnień podejmowanych w pracach naukowych odnoszących się do konfliktów społecznych związanych z występowaniem obszarów chronionych w Polsce opublikowanych w latach 2007-17 w czasopiśmie naukowych o zasięgu międzynarodowym.

Tab. 2. Forms of nature protection, range and spatial distribution of cases described in scientific papers on protected area conflicts in Poland published between 2007 and 2017 in scientific journals of international recognition.

Lp.	Autorzy ¹ i rok publikacji/ authors and year of publication	Zasięg przestrzenny sugerowany przez autorów/ spacial range declared by authors	Województwa (w przypadku prac studialnych) / region (for case studies)	Formy ochrony przyrody ² / forms of nature protection
1.	(Byron i Górka 2008)	lokalny (studium przypadku)	podlaskie	N2000, PN
2.	(Węśławski et al. 2010)	regionalny (polskie obszary morskie)	pomorskie, zachodniopomorskie	N2000, PN, (PK, RP)
3.	(Grodzińska-Jurczak i Cent 2011)	krajowy (na podstawie studiów przypadku)	małopolskie, podkarpackie	N2000, PN, (PK, RP, OChK)
4.	(Olko et al. 2011)	lokalny (studia przypadku)	małopolskie, podkarpackie	PN
5.	(Niedziałkowski et al. 2012a)	lokalny (studium przypadku)	podlaskie	PN, (N2000, RP)
6.	(Kubacka 2012)	regionalny (na podstawie studiów przypadku)	wielkopolskie	PK
7.	(Niedziałkowski et al. 2012b)	krajowy (na podstawie studiów przypadku)	podlaskie, opolskie	N2000, PK (PN)
8.	(Niedziałkowski et al. 2014)	lokalny (studium przypadku)	podlaskie	PN, RP, (N2000)
9.	(Bielecka i Różyński 2014)	lokalny (studium przypadku)	pomorskie, warmińsko-mazurskie	N2000, PK
10.	(Chmielewski i Głogowska 2015)	krajowy	n/d	N2000
11.	(Jankowiak et al. 2015)	krajowy	n/d	N2000
12.	(Paloniemi et al. 2015)	międzypaństwowy	n/d	N2000
13.	(Brown et al. 2015)	międzypaństwowy (na podstawie studium przypadku)	małopolskie	PN, N2000, (pozostałe)
14.	(Kubacka i Macias 2016)	lokalny (studium przypadku)	wielkopolskie	N2000, PK
15.	(Bernat 2016)	krajowy	n/d	PN, RP, (PK, OChK)
16.	(Piwowarczyk i Wróbel 2016)	lokalny (studium przypadku)	pomorskie	N2000, PK, RP
17.	(Logmani et al. 2017)	krajowy (na podstawie studium przypadku)	podlaskie	PN, N2000, (RP)
18.	(Wiątkowski et al. 2017)	lokalny (studium przypadku)	zachodniopomorskie	N2000

1 Pełen wykaz autorów został zamieszczony w bibliografii

2 Wytłuszczono formy ochrony przyrody, które pozycjonowano w tytule bądź w abstrakcie. W nawiasach oznaczono wzmiankowane formy ochrony przyrody. Zastosowane skróty: N2000 – obszar Natura 2000, PN – park narodowy, PK – park krajobrazowy, RP – rezerwat przyrody, OChK – obszar chronionego krajobrazu.

cej Dolinę Rospudy) stanowią jedyne studia przypadku omawianej więcej niż jednokrotnie (odpowiednio – 3 i 2 artykuły). Po trzy artykuły dotyczyły obszarów chronionych w województwie małopolskim i pomorskim. W oczywisty sposób zasięg przestrzenny prac studialnych nawiązywał do siedziby wiodącego ośrodka przygotowującego publikację (np. artykuły tworzone przez pracowników Instytutu Biologii Ssaków PAN omawiały studia przypadku z Podlasia, Instytutu Nauk o Środowisku UJ – z Małopolski i Podkarpacia, zaś UAM – z Wielkopolski). W przeglądanych artykułach nie omówiono żadnego studium przypadku z województw: kujawsko-pomorskiego, mazowieckiego i świętokrzyskiego, zaś w odniesieniu do obszarów chronionych województwa lubuskiego, dolnośląskiego, śląskiego, lubelskiego i łódzkiego nie zawarto nawet jednej wzmianki.

Spoglądając na powyższy rozkład przestrzenny z perspektywy fizycznogeograficznej, na dużym poziomie ogólności można stwierdzić, że analizowane prace oferują przekrój przez różne typy krajobrazu, odnosząc się m.in. do ekosystemów leśnych nizinnych [5, 8, 14, 17], rzecznych [1, 7, 18], przybrzeżnych [9, 16], łąk i torfowisk [3], upraw rolnych [11], górskich i wysokogórskich [3, 4, 13] oraz morskich [2].

Formy ochrony przyrody

W analizowanych pracach, konflikty związane z funkcjonowaniem obszarów chronionych w Polsce najczęściej omawiano na przykładzie obszarów Natura 2000 – jedynie w dwóch pracach [4, 15] nie znalazły się żadne odniesienia do Europejskiej Sieci Ekologicznej (tab. 2). Drugą formą ochrony przyrody, na której często koncentrowała się uwaga badaczy były parki narodowe (w szczególności [4, 5, 8, 13, 15 i 17]). Ponadto, praca [6] dotyczyła wyłącznie parków krajobrazowych, zaś w opracowaniach [7, 9, 14, 16] parki krajobrazowe stanowiły ważny punkt odniesienia części empirycznej. Wszystkie te studia przypadku położone były jednak w obrębie jedynie trzech województw. W treści paru prac autorzy zwracali uwagę na kontekst

rezerwatów przyrody [8, 16] bądź wzmiankowali o konkretnych konfliktach związanych z tą formą ochrony przyrody [15], jednak zawsze były to zagadnienia jedynie towarzyszące głównej narracji. Wreszcie, w trzech artykułach [3, 13, 15] znalazły się odniesienia do pozostałych form ochrony przyrody, jednak głównie w charakterze ogólnego wprowadzenia do polskiego systemu ochrony przyrody. Bezpośrednie powiązanie tych obszarów chronionych z problematyką konfliktów społecznych nie zostało zarysowane.

Sposób ujmowania terminu „konflikt”, podkreślane komponenty konfliktów, kontekst tematyczny

Choć termin „konflikt” został użyty przez autorów wszystkich analizowanych prac, sposób rozumienia tego pojęcia nie jest jednorodny. Najczęściej autorzy przedstawiali konflikty jako zjawiska społeczne rozgrywające się pomiędzy dwiema lub większą liczbą grup interesariuszy (tab. 3). Niektórzy badacze [4, 13, 15] uzupełniali ten sposób określania konfliktów, zwracając szczególną uwagę na rolę sprzecznych wartości, opinii czy preferencji w ich kształtowaniu się. Popularne (6 artykułów) było również podejście polityczno-instytucjonalne. Do grupy tej klasyfikowano prace, w których termin konflikt był wprowadzany w kontekście sprzeczności pomiędzy zapisami różnych polityk publicznych bądź ustawowych kompetencji instytucjonalnych. Prace, w których zidentyfikowano ten sposób ujmowania konfliktów wykorzystywały również klasyczne podejście „społeczne”, zaś wszystkie opracowania opublikowane w czasopiśmie o wskaźniku „IF” pow. 1,9 przyjmowały któreś z powyższych podejść.

Wśród analizowanych artykułów znalazły się także takie, w których termin „konflikt” był używany wyłącznie w rozumieniu kolizyjnym. Przykładem jest określanie przestrzennego nakładania się obszarów bądź obiektów o różnych funkcjach (np. inwestycja infrastrukturalna vs. obszar chroniony [7] czy teren gorniczy vs. obszar siedliskowy [2]) mianem konfliktu. Innym przykładem „kolizyjnego” rozumienia konfliktów jest po-

dejście podmiotowe, o którym świadczy stosowanie terminów „konflikt «człowiek-przyroda»” [6], bądź „interesariusz-konkretny gatunek” [11]. W przypadku dwóch prac [9, 16], przyjmowany przez autorów sposób rozumienia terminu „konflikt” był nieczytelny. Trudności klasyfikacyjne napotkano jednak w przypadku wielu przeglądanych opracowań – precyzyjną definicję konfliktu, która strukturyzowała dalsze rozumienie pojęcia, umieszczono jedynie w artykule [15].

W wynikowych sekcjach swoich prac (tab. 3), niemal wszyscy autorzy zwracali uwagę na komponenty konfliktów związane z nakładaniem się kompetencji (np. właściciele prywatnych gruntów czy samorządu lokalnego oraz instytucji zarządzających danym obszarem chronionym). Podobnie, podkreślane były wątki ekonomiczne (np. utrata możliwości inwestycyjnych, utrata dostępu do zasobów gospodarczych wskutek wyznaczenia obszaru chronionego) – *sensu stricto* nie dotyczyły ich jedynie prace [5, 13, 15]. Rządziej (6 artykułów) badacze koncentrowali się na społecznych komponentach konfliktów (np. brak wiedzy na temat obszaru chronionego czy sprzeczne systemy wartości) – na aspekty te relatywnie częściej zwracali uwagę autorzy z Uniwersytetu Jagiellońskiego. Co ciekawe, przy samym opisie konfliktów, niezbyt często (6 prac) skupiano się na czysto środowiskowych uwarunkowaniach sporów (choć kontekst przyrodniczy był zazwyczaj zarysowywany we wprowadzeniu do charakterystyki konfliktu). Zauważyć jednak można, że trzy najpóźniej opublikowane prace [16, 17, 18] zawierają równoczesne odniesienia do komponentów: kompetencyjnych, ekonomicznych i środowiskowych. Zaledwie w jednym artykule [4] użyte zostało określenie „konflikt personalny”.

W przypadku czterech opracowań [6, 11, 12, 14], sklasyfikowanie wyników do którychś z wyróżnionych komponentów konfliktu (ani utworzenie dodatkowej kategorii) nie było możliwe. Choć autorzy tych prac odwoływali się do badanej problematyki w samym abstrakcie, stopień jej rozwinięcia w tekście okazywał się bardzo pobieżny. Zresztą, w przypadku większości przeglądanych

prac sam konflikt nie stanowił dominującego tematu publikacji. W trzech przypadkach [3, 10, 14] tytuły artykułów odnosiły się wprost do percepcji mieszkańców w związku z implementacją bądź funkcjonowaniem nowej formy ochrony przyrody – obszarów Natura 2000. Najliczniejsza (5) grupa prac eksponowała w tytułach polityczno-partycypacyjną tematykę tekstu, posilując się terminami *governance* i *policy*. Co ważne, autorzy tych właśnie artykułów bezpośrednio prezentowali podstawę teoretyczną swoich rozważań, wymieniając np. historyczny instytucjonalizm [7], koncepcję sprawiedliwości środowiskowej (ang. *environmental justice*) [12] czy teorię polityki biurokratycznej [17]. Nie stanowiło to reguły w przypadku pozostałych grup tematycznych. Trzy artykuły [2, 9, 18] używały w tytułach terminologii z dziedziny nauk o zarządzaniu (*management*), koncentrując się w szczególności na problematyce zarządzania zasobami wodnymi. Prace te dotyczyły studiów przypadku położonych w Polsce północnej. Cechą wspólną artykułów nr [4 i 6] była zaś prezentacja materiału z perspektywy kooperacji pomiędzy interesariuszami bądź instytucjami. Przewodnie tematy pozostałych prac miały charakter unikalny na tle pozostałej próby i obejmowały: wykorzystanie koncepcji usług ekosystemowych do określenia ekonomicznej wartości zasobów przyrodniczych, przeznaczonych do objęcia ochroną prawną [8], rozmieszczenie przestrzenne miejsc grzędowania populacji gęsi [11], wpływ różnic kulturowych na wartości przypisywane obszarom chronionym [13] oraz konflikty związane z uciążliwym krajobrazem dźwiękowym [15].

W niektórych przypadkach możliwe było wyodrębnienie bezpośredniego czynnika konfliktotwórczego, którym zajmowali się autorzy (tab. 3). Na przykład, wszystkie prace odnoszące się do obszaru Białowieskiego Parku Narodowego wprowadzały wątek konfliktów na tle planów jego powiększenia, zaś autorzy prac [1, 7, 9, 18] opisywali konkretne studia przypadku związane z inwestycjami infrastrukturalnymi na terenach objętych ochroną ustawową (przede wszystkim – na obszarach Natura 2000). Co ważne, sam fakt

Tab. 3. Sposób ujmowania terminu „konflikt”, eksponowane komponenty konfliktów i kontekst tematyczny prac naukowych odnoszących się do konfliktów społecznych związanych z występowaniem obszarów chronionych w Polsce opublikowanych w latach 2007–17 w czasopiśmie naukowych o zasięgu międzynarodowym.

Tab. 3. The way of framing the term “conflict”, exposed components and the thematic Conflict components of scientific papers on protected area conflicts protected areas in Poland published between 2007 and 2017 in scientific journals of international recognition.

Ip.	Autorzy i rok publikacji/ authors and year of publication	Kontekst tematyczny / bezpośredni czynnik konfliktotwórczy/ thematic context and direct conflict factor	Sposób rozumienia terminu „konflikt” / the way of framing the term “conflict”	Eksponowane komponenty konfliktów / exposed conflict components
1	(Byron i Górska 2008)	inwestycja infrastrukturalna	b/d	b/d
2	(Węslawski et al. 2010)	zarządzanie zasobami morskimi	kolizyjny-funkcjonalny (nakładanie się obszarów o różnych funkcjach)	ekonomiczne, środowiskowe (sprzeczne cele ochrony różnych gatunków)
3	(Grodzińska-Jurczak i Cent 2011)	percepcja mieszkańców, implementacja nowej formy ochrony przyrody	społeczny-podmiotowy (pomiędzy różnymi grupami i interesu), polityczno-institutionalny (pomiędzy formalnymi zapisami)	kompetencyjne (tereny prywatne, plany zagospodarowania przestrzennego), ekonomiczne (ograniczenia inwestycji), społeczne (np. brak wiedzy)
4	(Olko et al. 2011)	kooperacja interesariuszy obszaru chronionego	społeczny-kompleksowy (typologia konfliktów)	kompetencyjne, ekonomiczne (odskodowania za szkody), społeczne (historia zatargów), środowiskowe (gospodarowanie zasobami leśnymi), personalne
5	(Niedziałkowski et al. 2012a)	polityka ochrony środowiska, poszerzenie parku narodowego	społeczny-podmiotowy, polityczno-institutionalny	kompetencyjny
6	(Kubacka 2012)	współpraca w ramach Związków Gmin	kolizyjny-podmiotowy (człowiek-środowisko)	nieokreślone
7	(Niedziałkowski et al. 2012b)	polityka ochrony środowiska, inwestycja infrastrukturalna	kolizyjny-funkcjonalny (infrastruktura vs. obszary chronione), społeczny-podmiotowy, polityczno-institutionalny	kompetencyjno-proceduralne, ekonomiczne (inwestycje)
8	(Niedziałkowski et al. 2014)	korzystanie z zasobów przyrodniczych, poszerzenie parku narodowego	społeczny-podmiotowy, polityczno-institutionalny	kompetencyjno-proceduralne, ekonomiczne (gospodarcze zasoby leśne)

9	(Bielecka i Różyński 2014)	zarządzanie zasobami wodnymi, inwestycja infrastrukturalna	niedookreślony, oddolny	ekonomiczne, środowiskowe (np. wpływ kormoranów na ekosystemy leśne), społeczne (poczucie izolacji), polityczne
10	(Chmielewski i Głogowska 2015)	percepcja mieszkańców, implementacja nowej formy ochrony przyrody, tworzenie planów zadań ochronny	społeczny-podmiotowy	ekonomiczne, kompetencyjno-proceduralne, społeczne (np. brak komunikacji)
11	(Jankowiak et al. 2015)	rozmieszczenie populacji gęsi	kolizyjny-podmiotowy (człowiek vs. przyroda)	nieokreślone
12	(Palontemi et al. 2015)	polityka ochrony środowiska, implementacja nowej formy ochrony przyrody	społeczny-podmiotowy	nieokreślone
13	(Brown et al. 2015)	kontekst kulturowy	społeczny-aksjologiczny (pomiędzy grupami o różnych systemach wartości i preferencjach)	społeczny (systemy wartości), kompetencyjne
14	(Kubacka i Macias 2016)	percepcja mieszkańców, funkcjonowanie nowej formy ochrony przyrody	nieokreślony	nieokreślone
15	(Bernat 2016)	krajobraz dźwiękowy	społeczny-kompleksowy (pomiędzy grupami o różnych opiniach, preferencjach, interesach)	społeczne (jakość życia, prawa mieszkańców), kompetencyjne (spór o przestrzeń)
16	(Piwowarczyk i Wróbel 2016)	współrządzenie zasobami wodnymi, tworzenie planów zadań ochronnych	społeczny-podmiotowy, polityczno-institutionalny, kolizyjny-funkcjonalny	kompetencyjne, ekonomiczne, środowiskowe
17	(Logmani et al. 2017)	polityka leśna, poszerzenie parku narodowego	polityczno-institutionalny, społeczny-podmiotowy	kompetencyjne, ekonomiczne, środowiskowe
18	(Wiątkowski et al. 2017)	zarządzanie zasobami wodnymi, inwestycja infrastrukturalna	społeczny-podmiotowy	kompetencyjne, ekonomiczne, środowiskowe

1 Pełen wykaz autorów został zamieszczony w bibliografii

poruszenia tej problematyki nie implikował przyjmowania przez autorów „kolizyjnego” modelu rozumienia pojęcia „konflikt”. Wreszcie, pomimo relatywnie krótkiego okresu wprowadzania planów zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000 w Polsce, dwie prace [10, 16] zdążyły bezpośrednio odnieść opisywane sytuacje konfliktowe do procesów konsultacji nad projektami tych dokumentów.

Metodyka przeglądanych prac

W grupie prac stanowiących przedmiot niniejszego przeglądu przeważały opisy badań wykorzystujących jakościowy aparat metodyczny (9 przypadków, tab. 4). Proces zbierania danych opierał się wówczas na analizie dokumentów bądź danych zastanych oraz którejs z form wywiadu pogłębionego: indywidualnej [4, 5, 7, 16, 17] bądź grupowej [9, 12]. Z jakościowego aparatu metodycznego niemal w komplecie korzystali autorzy prac o profilu polityczno-partycypacyjnym oraz zarządczym.

W pięciu przypadkach autorzy deklarowali wykorzystywanie metod badań ilościowych, niemniej nie zawsze opis procedury doboru próby sugerował, iż można tym studiom przypisać walor badań reprezentatywnych. Oprócz klasycznych społecznych metod badań ilościowych (metoda ankiety i wywiadu kwestionariuszowego), sklasyfikowano do tej grupy również pracę opierającą swe wyniki na dokonanej inwentaryzacji

przyrodniczej oraz na ilościowych analizach przestrzennych zebranych danych [11].

Szczególną uwagę należy zwrócić na trzy artykuły, w których wykorzystano mieszany aparat metodyczny. Praca [2] korzystała z jakościowej analizy danych zastanych, które jednak poddano później ilościowym analizom przestrzennym, studium [3] dokonało triangulacji aż trzech metod badań społecznych – analizy treści dokumentów, wywiadów pogłębionych oraz wywiadów kwestionariuszowych, zaś praca [15], oprócz kwerendy dokumentów i wyników badań ankietowych, bazowała na przeprowadzonych w terenie bezpośrednich pomiarach zanieczyszczenia hałasem. Za ledwie jedno opracowanie wykorzystujące ilościowe metody badawcze było prezentowane jako opracowanie studialne [8] – w pozostałych przypadkach deklarowany bądź rzeczywisty zasięg przestrzenny uzyskanych tymi metodami wyników obejmował przynajmniej cały region.

Wśród prac podlegających niniejszemu przeglądowi, jedynie dwie z nich [11, 15] wykorzystywały dorobek metodyczny nauk przyrodniczych. Zmienna ta nie wykazywała żadnego związku z klasyfikacją dziedzinową czasopisma, w którym praca została opublikowana – znakomita większość opracowań prezentujących wyniki uzyskane przy użyciu metodyki nauk społecznych została opublikowana w periodykach o profilu ekologicznym bądź ekologiczno-konserwatorskim.

Tab. 4. Metodyka prac naukowych odnoszących się do konfliktów społecznych związanych z występowaniem obszarów chronionych w Polsce opublikowanych w latach 2007-17 w czasopismach naukowych o zasięgu międzynarodowym.

Tab. 4. Methodology of scientific papers on protected area conflicts in Poland published between 2007 and 2017 in scientific journals of international recognition.

Lp.	Autorzy ¹ i rok publikacji/ authors and year of publication	Stosowane grupy metod/ group of methods applied	Aparat metodyczny wg dziedzin nauki/ methodology according to science branch
1	(Byron and Górska 2008)	b/d	b/d
2	(Węśławski et al. 2010)	Mieszane (analizy danych zastanych, analizy przestrzenne)	Nauk społecznych

3	(Grodzińska-Jurczak and Cent 2011)	Mieszane (analizy dokumentów, wywiady pogłębione, wywiady kwestionariuszowe)	Nauk społecznych
4	(Olko et al. 2011)	Jakościowe (wywiady pogłębione)	Nauk społecznych
5	(Niedziałkowski et al. 2012b)	Jakościowe (analizy dokumentów, wywiady pogłębione)	Nauk społecznych
6	(Kubacka 2012)	Jakościowe (analizy dokumentów)	Nauk społecznych
7	(Niedziałkowski et al. 2012a)	Jakościowe (analizy dokumentów, wywiady pogłębione)	Nauk społecznych
8	(Niedziałkowski et al. 2014)	Ilościowe (wywiady kwestionariuszowe)	Nauk społecznych
9	(Bielecka and Różyński 2014)	Jakościowe (analizy dokumentów, wywiady grupowe, jakościowe analizy przestrzenne)	Nauk społecznych
10	(Chmielewski and Głogowska 2015)	(Quasi-)ilościowe (ankieta papierowa)	Nauk społecznych
11	(Jankowiak et al. 2015)	Ilościowe (inventaryzacja terenowa, analizy przestrzenne)	Nauk przyrodniczych
12	(Paloniemi et al. 2015)	Jakościowe (analizy dokumentów, wywiady grupowe)	Nauk społecznych
13	(Brown et al. 2015)	Ilościowe (ankieta internetowa, analizy przestrzenne)	Nauk społecznych
14	(Kubacka and Macias 2016)	Ilościowe (ankieta internetowa i papierowa)	Nauk społecznych
15	(Bernat 2016)	Mieszane (analizy dokumentów, pomiary bezpośrednie, ankiety)	Mieszana
16	(Piwowarczyk and Wróbel 2016)	Jakościowe (analizy dokumentów, wywiady pogłębione)	Nauk społecznych
17	(Logmani et al. 2017)	Jakościowe (analizy dokumentów, wywiady pogłębione)	Nauk społecznych
18	(Wiątkowski et al. 2017)	Jakościowe (analizy danych zastanych)	Nauk społecznych

1 Pełen wykaz autorów został zamieszczony w bibliografii.

Cytowane polskojęzyczne publikacje podejmujące problematykę konfliktów

Polskojęzyczny dorobek z dziedziny konfliktów ekologicznych nie był szeroko ekspozowany w analizowanych pracach o zasięgu międzynarodowym. W trzech artykułach [3, 4, 8] opublikowanych przed rokiem 2015 autorzy powołali się na monografię K. Królikowskiej (2007) – bodaj najbardziej kompleksowe opracowanie poświęcone konfliktom społecznym w polskich parkach narodowych. Dwukrotnie zacytowano również materiały pokonferencyjne z wydarzenia „Między ochroną przyrody a gospodarką – bliżej ochrony. Konflikty człowiek–przyro-

da na obszarach prawnie chronionych w Polsce” (Hibszer i Partyka 2005) oraz dwa różne opracowania Tadeusza Burgera (Burger 2002a, Burger 2007) – prekursora badań nad świadomością ekologiczną Polaków. Choć w tytułach niektórych cytowanych opracowań polskojęzycznych zauważalny jest kolizyjny-podmiotowy sposób rozumienia terminu „konflikt”, nie oznaczało to, że model ten był przejmowany przez cytujących. Należy też wspomnieć o anglojęzycznej publikacji prezentującej studium przypadku Białowieckiego Parku Narodowego (Blicharska i Angelstam 2010) – nieopublikowanej w czasopiśmie indeksowanym w bazie Web of Science, ale cytowanej m.in. przez [8 i 17].

Dyskusja i wnioski

Zastosowana metoda ilościowego systematycznego przeglądu literatury w ostatnich latach zyskuje dużą popularność w literaturze zagranicznej (w bibliografii umieszczono link zawierający listę 103 artykułów, w których wykorzystano metodę Systematic Quantitative Literature Review). Jej niewątpliwymi zaletami w porównaniu z tradycyjną metodą przeglądu narracyjnego są: systematyczna selekcja materiałów źródłowych, większy obiektywizm w procesie identyfikacji luk badawczych oraz duży stopień weryfikowalności analizy, a także możliwości jej uaktualnienia (Pickering et al. 2015). Ilościowy charakter analiz sprawia, iż prezentacja stanu wiedzy z danej dziedziny nie ma charakteru ogólnej eksperckiej refleksji nad prezentowanymi badaniami. Ponadto, świadome zawężenie przeglądu do jednej bazy źródeł prac naukowych ukierunkowuje dopuszczalne interpretacje uzyskanych wyników na ocenę skuteczności procesu „umiędzynarodowienia” rodzimego dorobku z badanej dziedziny, nie zaś na kompleksowe podsumowanie tej problematyki. W świetle powyższego, liczbę artykułów spełniających kryteria przeglądu należy uznać za niewystarczającą w stosunku do zarysowanego we wstępie potencjału badawczego. Dla porównania, powtórzenie pierwszego, automatycznego etapu przeszukiwania bazy Web of Science z modyfikacją deskryptora przestrzennego wykazało 339 artykułów zawierających odniesienia do obszaru Niemiec, 365 – do Hiszpanii oraz 252 – do Francji. Uzyskana dla Polski liczba 141 artykułów wciąż jest jednak wyższa niż większości innych państw Europy Środkowo-Wschodniej (np. dla Rumunii, cechującej się podobną powierzchnią i złożonością społeczno- i fizycznogeograficzną, uzyskano 75 prac).

Można wyróżnić przynajmniej dwie potencjalne przyczyny zidentyfikowanego stanu rzeczy. Pierwszą jest wciąż niewielka popularność badań nad społecznymi aspektami ochrony przyrody w renomowanych polskich ośrodkach badawczych – zarówno tych podejmujących badania przyrodnicze,

jak i społeczne (Sekcja Socjologii Środowiska Polskiego Towarzystwa Socjologicznego - link w bibliografii). Za dobry zwia-
stun można uznać rosnącą liczbę projektów naukowych poświęconych tej tematyce otrzymujących finansowanie Narodowego Centrum Nauki. Co znamienne, większość tych projektów uzyskuje finansowanie w panelach dedykowanych naukom społecznym, co wymusza osadzanie badań w bardzo konkretnym kontekście teoretycznym i metodologicznym. Jednocześnie, jak pokazują wyniki naszego przeglądu, rezultaty przedmiotowych badań publikowane są z reguły w czasopismach o tematyce przyrodniczej i konserwatorskiej. Ich powiązanie ze studiami wykorzystującymi metodykę badań przyrodniczych z pewnością dodatkowo zwiększyłoby ich potencjał publikacyjny, zgodnie z powszechnie przyjmowanym paradygmatem inter- i trans-dyscyplinarności w badaniach środowiskowych (Stock i Burton 2011). Wreszcie, można zaryzykować stwierdzenie, że koordynatorzy już przyznanych projektów nie zawsze zdołali przełożyć ich potencjał na artykuły naukowe o międzynarodowym zasięgu oddziaływania. Przykładem może być projekt IOŚ-PIB *stricte* poświęcony konfliktom związanym z obszarami Natura 2000 w Polsce, którego wyniki nie zaznaczyły się mocno w literaturze przedmiotu (Głogowska 2013, Głogowska et al. 2013).

Za drugą przyczynę niewielkiej liczby prac spełniających kryteria przeglądu można uznać sposób pozycjonowania swoich artykułów przez samych autorów. Mniej rygorystyczny protokół postępowania pozwoliłby na uwzględnienie przynajmniej kilku innych opracowań dotyczących problematyki konfliktów na obszarach chronionych w Polsce (Pietrzyk-Kaszyńska et al. 2012, Blicharska i Van Herzele 2015, Pietrzyk-Kaszyńska i Grodzińska-Jurczak 2015), nieodnoszących się jednak w abstrakcie, tytułach i słowach kluczowych do któregoś z wymaganych w kwerendzie określeń.

W kontekście zidentyfikowanych deficytów, istotna wydaje się odpowiedź na pytanie o stopień reprezentatywności „między-

narodowego” obrazu konfliktów związanych z obszarami chronionymi w Polsce. Choć przegląd wykazał względną równomierność w rozmieszczeniu przestrzennym podejmowanych studiów przypadku oraz logiczną, z punktu widzenia reżimu ochronnego (parki narodowe) i „świeżości” legislacyjnej (Natura 2000), strukturę opisywanych form ochrony przyrody (tab. 2), z pewnością zestaw ten odbiega od przykładów konfliktów najsilniej zarysowujących się w świadomości osób śledzących polską debatę publiczną na ten temat. Przykładem głośnych medialnie sporów, które nie zaistniały w podanym wykazie prac są m.in.: konflikt o utworzenie Turnickiego Parku Narodowego (Boćkowski 2018), seria sporów o zagospodarowanie Tatrzańskiego (np. Burger 2002b) czy Karkonoskiego Parku Narodowego (np. Królikowska 2002), a także - o dopuszczalną ingerencję człowieka w system fluwialny doliny Białki (np. Dubel et al. 2013). Niedostatecznie zarysowane w literaturze o międzynarodowym zasięgu wydają się być także konflikty związane z ochroną przyrody w obrębie polskich metropolii (np. Gądecki 2011, Brodziak 2012) czy grupa konfliktów indukowanych nadmiernym ruchem turystycznym w parkach narodowych (np. Partyka 2002, Matuzewska 2003).

Jednoznaczne wyjaśnienie przyczyn braku odzwierciedlenia ww. przykładów w pracach stanowiących przedmiot przeglądu wydaje się niemożliwe ze względu na małą ich próbę oraz, powiązaną z powyższym, niewielką liczbą polskich ośrodków badawczych podejmujących omawianą tematykę w publikacjach o międzynarodowym zasięgu. W praktyce, doborowi studiów przypadku często sprzyja ich geograficzna bliskość w stosunku do miejsca zatrudnienia pierwszego autora, co nie jest zresztą zjawiskiem nietypowym na tle doświadczeń zagranicznych – podobne wyniki uzyskali autorzy niedawnego przeglądu prac odnoszących się do zarządzania konfliktami związanymi z ochroną przyrody (Baynham-Herd et al. 2018). O „umiędzynarodowieniu” badanego studium przypadku w większym stopniu niż czynniki merytoryczne wydają się zatem decydować

te organizacyjne, częściowo omówione już w pierwszej części dyskusji. Szczególnym przykładem takiego czynnika może być pozyskanie grantu badawczego rozliczanego na podstawie publikacji indeksowanych w bazie Web of Science przez autora zajmującego się pokrewną tematyką i dysponującego wstępną wiedzą w zakresie danego studium przypadku. Warto też zauważyć, że celem żadnego z artykułów spełniających kryteria przeglądu nie była prosta prezentacja któregoś z konfliktów związanych z funkcjonowaniem danego obszaru chronionego (tab. 3). Publikacje te podejmują znacznie szerzej zarysowaną problematykę, dla której konflikt stanowi albo wyłącznie tło tematyczne, albo jego uzupełnienie. Mając na uwadze powyższe, za niedostatecznie wykorzystany (nawet w literaturze polskojęzycznej) należy uznać kontekst konfliktów rozgrywających się w suburbannej strefie miast (ang. *peri-urban landscapes*; Hernik et al. 2013, von der Dunk 2015), ważnymi elementami której są podmiejskie obszary chronione. Z drugiej strony, ostatni wzrost intensywności konfliktów wokół Białowieskiego Parku Narodowego (Wesołowski et al. 2016, Witkowski 2017) oraz Puszczy Noteckiej (Jurszo 2018), które już zaznaczyły się w literaturze o międzynarodowym zasięgu, daje perspektywę na dalsze pogłębienie tej problematyki i wzbogacenie rodzimego dorobku.

Bardziej jednoznaczne podjęcie problematyki konfliktowej na łamach czasopism indeksowanych w bazie Web of Science wydaje się być łatwiejsze w przypadku rozszerzenia przez autorów skali analizy, przynajmniej do poziomu ogólnopolskiego. Z merytorycznego punktu widzenia, pozwoliłoby to na ukazanie pełnego zróżnicowania polskich uwarunkowań społeczno-instytucjonalnych mogących mieć wpływ na analizowane konflikty. Analiza rozmieszczenia przestrzennego oraz profilu tematycznego studiów przypadku spełniających zadane kryteria pokazuje, iż uzyskanie pełnego wglądu w strukturę tych uwarunkowań nie jest możliwe w drodze meta-analizy dostępnych źródeł. Przyjęcie przez autorów zróżnicowanych perspektyw badawczych ogranicza ich porównywalność

w zakresie prezentowanych wymiarów konfliktów. W niektórych przypadkach autorzy, pozostając w przyjętej przez siebie perspektywie naukowej, starali się wykorzystywać analizę studialną do prezentacji znacznie szerszego kontekstu ogólnopolskiego. Choć z metodologicznego punktu widzenia takie podejście wydaje się niepoprawne, zasygnalizowana we wprowadzeniu wielopoziomowość instytucjonalna obszarów chronionych w Polsce czyni takie działania nieuniknionymi, szczególnie w przypadku prac o profilu polityczno-partycypacyjnym.

Komentarza wymaga też sam sposób przedstawienia konfliktów w pracach podlegających przeglądowi. W literaturze przedmiotu najszerzej akceptowany sposób definiowania terminu „konflikt” (White et al. 2009, Young et al. 2010, Redpath et al. 2013) jest zgodny z ujęciem określonym w naszej typologii jako „społeczne”. Podejście „kolizyjne” zyskało popularność dzięki badaczom amerykańskim, propagującym termin *human-wildlife conflicts* (Conover 2002, Madden 2004, Manfredi i Dayer 2004), jednak w ostatnich latach spotyka się ono z krytyką, jako sugerującą, że dzika przyroda może stanowić aktywną stronę w sporze o zasoby środowiska (Peterson et al. 2010, Redpath et al. 2015a). Ostatni międzynarodowy przegląd prac z zakresu zarządzania konfliktami związanymi z ochroną przyrody (Baynham-Herd et al. 2018) wykazał, że w przypadku 30% artykułów wciąż wykorzystywana była rama pojęciowa (ang. *frame*) „*human-wildlife conflicts*”, stąd stosowanie tego podejścia przez polskich badaczy jest zrozumiałe. Powinno ono jednak podlegać rewizji na etapie kolejnych zamierzeń publikacyjnych.

Odrębnym przypadkiem „kolizyjnego” sposobu interpretowania terminu „konflikt” są prace, w których konflikty były interpretowane jako obszary współwystępowania zasięgów siedlisk gatunków chronionych i obszarów o funkcjach gospodarczych (Węśławski et al. 2010, Jankowski et al. 2015). Choć samo poszerzanie aparatu metodycznego o analizy przestrzenne należy uznać za pozytywny znak wzrostu poziomu interdyscyplinarności w obrębie badanej dziedziny,

proste nakładanie się na siebie dwóch stref funkcjonalnych o sprzecznym charakterze nie stanowi jeszcze konfliktu, a jedynie sytuację potencjalnie konfliktową (Young et al. (2010) i Redpath et al. (2015b) używają w tym kontekście angielskiego terminu *conservation impact*). Niezbędnymi warunkami do zaistnienia konfliktu byłoby w tym wypadku uformowanie się przynajmniej dwóch grup interesu o sprzecznych wartościach bądź preferencjach odnoszących się do zidentyfikowanego obszaru potencjalnie konfliktowego. Grupą metod umożliwiającą prowadzenie analiz przestrzennych na danych odnoszących się do tego typu konstruktów społecznych jest GIS w partycypacji publicznej (ang. *Public Participation GIS*). Podejście to jest już stosowane do wspomagania analiz konfliktów przestrzennych w różnych częściach świata (Brown i Raymond 2014, Brown et al. 2017), zaś pierwsze próby jego aplikacji na gruncie polskim podjęli Brown et al. (2015).

Zgodnie z najnowszym modelem koncepcyjnym dla studiów nad konfliktami wokół obszarów chronionych (Rechciński et al. w *recenzji*) uwarunkowania konfliktotwórcze tych sporów można zamknąć w obrębie pięciu, wchodzących ze sobą w interakcje, grup: społecznych, polityczno-prawnych, ekonomicznych, środowiskowych oraz psychologicznych. Choć w całej próbie prac podlegających przeglądowi można było odnaleźć odniesienia do każdej z wymienionych grup, gdy ocenie poddano sposób profilowania poszczególnych wymiarów konfliktów, relatywnie rzadko eksponowane były ich szczegółowe uwarunkowania środowiskowe, takie jak wymagania konkretnych gatunków, charakter powiązań przyrodniczych czy odporność poszczególnych ekosystemów. Luka ta stanowi kolejny dowód na zbyt słabo rozwiniętą współpracę badawczą pomiędzy przedstawicielami nauk przyrodniczych i społecznych w obrębie badanej tematyki. Inną grupą czynników zaniedbywaną w badanych pracach były uwarunkowania psychologiczne (np. w postaci konfliktów personalnych), jednak podobna luka jest dostrzegalna w kluczowych teore-

tycznych pracach zagranicznych autorów nt. konfliktów związanych z ochroną przyrody (Hellström 2001, White et al. 2009). Na tym tle warto wyróżnić rodzimą typologię konfliktów w polskich parkach narodowych autorstwa Królikowskiej (2007), która wyróżniła konflikty personalne jako odrębny typ sporów.

Podziękowania

Niniejsza publikacja stanowi wynik badań finansowanych ze środków Narodowego Centrum Nauki w ramach projektu nr 2015/19/N/HS4/00359 (M.R.) oraz w ramach środków Wydziału Biologii Uniwersytetu Jagiellońskiego nr DS/WB/INOŚ/760/18 (M.G.-J., J.T.).

LITERATURA

- BABBIE E. 2013. Podstawy badań społecznych. Wyd. Naukowe PWN, Warszawa.
- BAYNHAM-HERD Z., REDPATH S., BUNNEFELD N., MOLONY T., KEANE A. 2018. Conservation conflicts: Behavioural threats, frames, and intervention recommendations. *Biol. Conserv.* 222: 180-188.
- BEDNAREK-SZCZEPAŃSKA M., DMOCHOWSKA-DUDEK K. 2016. Syndrom NIMBY na obszarach wiejskich w Polsce. Uwarunkowania i specyfika konfliktów wokół lokalizacji niechcianych inwestycji. Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, Warszawa.
- BENNETT N. J., ROTH R., KLAIN S. C., CHAN K., CHRISTIE P., CLARK D. A., CULLMAN G., CURRAN D., DURBIN T. J., EPSTEIN G., GREENBERG A., NELSON M. P., SANDLOS J., STEDMAN R., TEEL T. L., THOMAS R., VERÍSSIMO D., WYBORN C. 2017. Conservation social science: Understanding and integrating human dimensions to improve conservation. *Biol. Conserv.* 205: 93-108.
- BERNAT S. 2016. Analysis of social conflicts in Poland's soundscape as a challenge to socio-acoustics. *Arch. Acoust* 41: 415-426.
- BIELECKA M., RÓŻYŃSKI G. 2014. Management conflicts in the Vistula Lagoon area. *Ocean Coast. Manage.* 101: 24-34.
- BLICHARSKA M., ANGELSTAM P. 2010. Conservation at risk: conflict analysis in the Białowieża Forest, a European biodiversity hotspot. *International Journal of Biodiversity Science, Ecosystem Services & Management.* 6: 68-74.
- BLICHARSKA M., ORLIKOWSKA E. H., ROBERGE J. M., GRODZIŃSKA-JURCZAK M. 2016. Contribution of social science to large scale biodiversity conservation: A review of research about the Natura 2000 network. *Biol. Conserv.* 199: 110-122.
- BLICHARSKA M., VAN HERZELE A. 2015. What a forest? Whose forest? Struggles over concepts and meanings in the debate about the conservation of the Białowieża Forest in Poland. *Forest Policy Econ.* 57: 22-30.
- BOĆKOWSKI M. D. (Ed.). 2018. Projektowany Turnicki Park Narodowy. Stan walorów przyrodniczych - 35 lat od pierwszego projektu parku narodowego na Pogórzcu Karpackim. WWF, Fundacja Dziedzictwo Przyrodnicze, Nowosiółki Dydyńskie.
- BRODZIAK P. 2012. Próba identyfikacji i oceny kolizji i konfliktów człowiek – środowisko zachodzących w strefie granicznej południowego kompleksu Trójmiejskiego Parku Krajobrazowego. Praca magisterska zrealizowana w Katedrze Geografii Fizycznej i Kształtowania Środowiska Uniwersytetu Gdańskiego.
- BROWN G., RAYMOND C. M. 2014. Methods for identifying land use conflict potential using participatory mapping. *Landscape Urban Plan.* 122: 196-208.
- BROWN G., WEBER D., DE BIE K. 2014. Assessing the value of public lands using public participation GIS (PPGIS) and social landscape metrics. *Appl. Geogr.* 53: 77-89.
- BROWN G., HAUSNER V. H., GRODZIŃSKA-JURCZAK M., PIETRZYK-KASZYŃSKA A., OLSZAŃSKA A., PEEK B., RECHCIŃSKI M., LÆGREID E. 2015. Cross-cultural values and management preferences in protected areas of Norway and Poland. *J. Nat. Conserv.* 28: 89-104.
- BROWN G., KANGAS K., JUUTINEN A., TOLVANEN A. 2017. Identifying environmental and natural resource management conflict potential using participatory mapping. *Soc. Natur. Resour.* 30, 12: 1458-1475.

- BURGER T. 2002a. Samorząd lokalny-park narodowy. Konflikt i szansa na współdziałanie. In: PRAŁAT H. (Ed.). Samorzady i ich stowarzyszenia w ochronie parków narodowych. NFOSiGW, Stowarzyszenie Samorządów Polskich Współdziałających z Parkami Narodowymi, Mosina: 46-50.
- BURGER T. 2002b. Wirtualna i prawdziwa wojna o Tatry i Zakopane. Studio Poligraficzne, Zakopane.
- BURGER T. 2007. Konflikt ekologiczny - specyfika i studium przypadku. In: STARCZEWSKI C. (Ed.). Konflikt ekologiczny. Materiały pokonferencyjne. Centrum Informacji o Środowisku, Warszawa: 7-15.
- BYRON H., GÓRSKA M. 2008. Kollision im Rospuda-Tal. Polen: Natur und Verkehr im Widerstreit. Osteuropa 58: 359-372.
- CHMIELEWSKI W., GŁOGOWSKA M. 2015. Implementation of the Natura 2000 network in Poland – an opportunity or a treat to sustainable development of rural areas? Study on local stakeholders' perception. Eastern European Countryside. 21: 153-169.
- CONOVER M. R. 2002. Resolving human-wildlife conflicts: the science of wildlife damage management. Lewis Publishers, CRC Press.
- COSER L. A. 1956. The functions of social conflict. The Free Press, New York.
- DUBEL A., JAMONNT-SKOTIS M., KRÓLIKOWSKA K., DUBEL K., CZAPSKI M. 2013. Metody rozwiązywania konfliktów ekologicznych na obszarach Natura 2000. Stowarzyszenie Centrum Rozwiązań Systemowych, Wrocław-Kraków.
- DUTKOWSKI M. 1995. Konflikty w gospodarowaniu dobrami środowiskowymi. Wyd. Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.
- FISCHER J., GARDNER T. A., BENNETT E. M., BALVANERA P., BIGGS R., CARPENTER S., DAW T., FOLKE C., HILL R., HUGHES T. P., LUTHE T., MAASS M., MEACHAM M., NORSTRÖM A. V., PETERSON G., QUEIROZ C., SEPPELT R., SPIERENBURG M., TENHUNEN J. 2015. Advancing sustainability through mainstreaming a social-ecological systems perspective. Current Opinion in Environmental Sustainability 14: 144-149.
- GASTON K. J., CHARMAN K., JACKSON S. F., ARMSWORTH P. R., BONN A., BRIERS R. A., CALLAGHAN C. S. Q., CATCHPOLE R., HOPKINS J., KUNIN W. E., LATHAM J., OPDAM P., STONEMAN R., STROUD D. A., TRATT R. 2006. The ecological effectiveness of protected areas: The United Kingdom. Biol. Conserv. 132: 76-87.
- GĄDECKI J. 2011. Natura miasta. O roli socjonatury w konflikcie społecznym. Przegląd Socjologiczny 60, 2-3: 187-202.
- GŁOGOWSKA M. 2013. Modele konfliktów społecznych na obszarach Natura 2000 w Polsce. In: KAŻMIERSKA-PATRZYCZNA A., KRÓL M. A. (Eds.). Problemy wdrażania systemu Natura 2000 w Polsce. Polskie Zrzeszenie Inżynierów i Techników Sanitarnych O/Wielkopolski, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Szczecińskiego, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego, Szczecin-Łódź-Poznań: 257-273.
- GŁOGOWSKA M., SZENDERA W., CHMIELEWSKI W. 2013. Konflikty społeczne na obszarach Natura 2000 w Polsce. Woda-Środowisko-Obszary Wiejskie 13: 31-41.
- GRODZIŃSKA-JURCZAK M., CENT J. 2011. Expansion of nature conservation areas: problems with Natura 2000 implementation in Poland? Environ. Manag. 47: 11-27.
- HELLSTRÖM E. 2001. Conflict cultures – qualitative comparative analysis of environmental conflicts in forestry. The Finnish Society of Forest Science. The Finnish Forest Research Institute.
- HERNIK J., GAWROŃSKI K., DIXON-GOUGH R. 2013. Social and economic conflicts between cultural landscapes and rural communities in the English and Polish systems. Land Use Policy 30, 1: 800-813.
- HIBSZER A., PARTYKA J. (Eds.). 2005. Między ochroną przyrody a gospodarką – bliżej ochrony. Konflikty człowiek-przyroda na obszarach prawnie chronionych w Polsce. Polskie Towarzystwo Geograficzne, Oddział Katowicki, Ojcowski Park Narodowy, Sosnowiec-Ojców.
- InCites Journal Citation Report. Dostęp 23.01.2019. [www.jcr.incites.thomsonreutes.com].
- JANKOWIAK Ł., SKÓRKA P., ŁAWICKI Ł., WYLEGAŁA P., POLAKOWSKI M., WUCZYŃSKI A., TRYJANOWSKI P. 2015. Patterns of occurrence and abundance of roosting geese: the role of spatial scale for site selection and consequences for conservation. Ecol. Res. 30: 833-842.
- JURSZO R. 2018. Raport, który pozwolił wybudować zamek w puszczy: „jakby napisano go pod inwestora”. Dostęp 23.01.2019. [https://oko.press/raport-ktory-pozwolil-wybudowac-zamek-w-puszczy-jakby-napisano-go-pod-inwestora/].

- KISTOWSKI M. 2016. Problemy weryfikacji zasięgu i reżimu ochronnego obszarów chronionego krajobrazu na przykładzie wybranych obszarów w województwie pomorskim. *Problemy Ekologii Krajobrazu*. 41: 21-42.
- KRÓLIKOWSKA K. 2002. Między ochroną przyrody a rozwojem na obszarach górskich – konflikty i rozwiązania. *Czas. Geogr.* 73, 3.
- KRÓLIKOWSKA K. 2007. Konflikty społeczne w polskich parkach narodowych. Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.
- KUBACKA M. 2012. The role of local association of communes in environmental management system: selected case studies in Wielkopolska region. *Pol. J. Environ. Stud.* 21: 1287-1293.
- KUBACKA M., MACIAS A. 2016. The functioning of Natura 2000 areas in the opinion of different groups from the local community. A Case Study from Poland. *Soc. Natur. Resour.* 29: 1186-1197.
- LOGMANI J., KROTT M., LECYK M. T., GIESSEN L. 2017. Customizing elements of the International Forest Regime Complex in Poland? Non-implementation of a National Forest Programme and redefined transposition of NATURA 2000 in Białowieża Forest. *Forest Policy Econ.* 74: 81-90.
- MADDEN F. 2004. Creating coexistence between humans and wildlife: global perspectives on local efforts to address human-wildlife conflicts. *Hum. Dimens. Wildl.* 9: 247-257.
- MANFREDO M. J., DAYER A. A. 2004. Concepts for exploring the social aspects of human-wildlife conflict in a global context. *Hum. Dimens. Wildl.* 9: 1-20.
- MATUSZEWSKA D. 2003. Funkcje turystyczne i konflikty w wybranych parkach narodowych Polski północno-zachodniej. Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań.
- MILLER-RUSHING A. J., PRIMACK R. B., MA K., ZHOU Z.-Q. 2017. A Chinese approach to protected areas: A case study comparison with the United States. *Biol. Conserv.* 210: 101-112.
- Narodowe Centrum Nauki. Dostęp 23.01.2019. [www.ncn.gov.pl/finansowanie-nauki/konkursy/wyniki].
- NIEDZIAŁKOWSKI K., Blicharska M., Mikusiński G., Jędrzejewska B. 2014. Why is it difficult to enlarge a protected area? Ecosystem services perspective on the conflict around the extension of the Białowieża National Park in Poland. *Land Use Policy* 38: 314-329.
- NIEDZIAŁKOWSKI K., PAAVOLA J., Jędrzejewska B. 2012a. Participation and protected areas governance: the impact of changing influence of local authorities on the conservation of the Białowieża Primeval Forest. *Poland. Ecol. Soc.* 17, 1.
- NIEDZIAŁKOWSKI K., PAAVOLA J., Jędrzejewska B. 2012b. Governance of biodiversity in Poland before and after the accession to the EU: the tale of two roads. *Environ. Conserv.* 40: 108-118.
- OLKO J., Hędrzak M., CENT J., SUBEL A. 2011. Cooperation in the Polish national parks and their neighborhood in a view of different stakeholders – a long way ahead? *Innovation-Abingdon* 24: 295-312.
- OZAWA C. P. 1996. Science in environmental conflicts. *Socio. Perspect.* 39: 219-230.
- PALOMO I., MONTES C., MARTIN-LOPEZ B., GONZALEZ J. A., GARCIA-LLORENTE M., ALCORLO P., MORA M. R. G. 2014. Incorporating the social-ecological approach in protected areas in the Anthropocene. *BioScience* 64: 181-191.
- PALONIEMI R., APOSTOLOPOULOU E., CENT J., BORMPOUDAKIS D., SCOTT A., GRODZIŃSKA-JURCZAK M., TZANOPOULOS J., KOIVULEHTO M., PIETRZYK-KASZYŃSKA A., PANTIS J. D. 2015. Public participation and environmental justice in biodiversity governance in Finland, Greece, Poland and the UK. *Environmental Policy and Governance* 25: 330-342.
- PARTYKA J. (Ed.). 2002. Użytkowanie turystyczne parków narodowych: ruch turystyczny, zagospodarowanie, konflikty, zagrożenia. Ojcowski Park Narodowy, Ojców.
- PETERSON M. N., BIRCKHEAD J. L., LEONG K., PETERSON M. J., PETERSON T. R. 2010. Rearticulating the myth of human-wildlife conflict. *Conservation Letters* 3: 74-82.
- PICKERING C., BYRNE J. 2014. The benefits of publishing systematic quantitative literature reviews for PhD candidates and other early-career researchers. *High. Educ. Res. Dev.* 33: 534-548.
- PICKERING C., GRIGNON J., STEVEN R., GUITART D., BYRNE J. 2015. Publishing not perishing: how research students transition from novice to knowledgeable using systematic quantitative literature reviews. *Stud. High. Educ.* 40: 1756-1769.
- PIETRZYK-KASZYŃSKA, A., CENT J., GRODZIŃSKA-JURCZAK M., SZYMAŃSKA M. 2012. Factors influencing perception of protected areas - The case of Natura 2000 in Polish Carpathian communities. *J. Nat. Conserv.* 20: 284-292.

- PIETRZYK-KASZYŃSKA A., GRODZIŃSKA-JURCZAK M. 2015. Bottom-up perspectives on nature conservation systems: The differences between regional and local administrations. *Environ. Sci. Policy* 48: 20-31.
- PIWOWARCZYK J., WRÓBEL B. 2016. Determinants of legitimate governance of marine Natura 2000 sites in a post-transition European Union country: A case study of Puck Bay, Poland. *Mar. Policy* 71: 310-317.
- PLIT J. 2016. *Krajobrazy kulturowe Polski i ich przemiany*. Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, Warszawa.
- RECHCIŃSKI M., TUSZNIO J., GRODZIŃSKA-JURCZAK M. (w recenzji) Protected area conflicts: a state-of-the-art review and a proposed integrated conceptual framework for reclaiming the role of geography. *Biodiversity and Conservation*.
- REDPATH S. M., BHATIA S., YOUNG J. 2015a. Tilting at wildlife: reconsidering human-wildlife conflict. *Oryx* 49: 222-225.
- REDPATH S. M., GUTIÉRREZ R. J., WOOD K. A., YOUNG J. C. 2015b. *Conflicts in conservation: navigating towards solutions*. Cambridge University Press.
- REDPATH S. M., YOUNG J., EVELY A., ADAMS W. M., SUTHERLAND W. J., WHITEHOUSE A., AMAR A., LAMBERT R. A., LINNELL J. D., WATT A., GUTIERREZ R. J. 2013. Understanding and managing conservation conflicts. *Trends Ecol. Evol.* 28: 100-9.
- RUNC J. 1998. *Ochrona środowiska a konflikty społeczne w Polsce*. Wyd. Naukowe Wyższej Szkoły Nauk Humanistycznych i Dziennikarstwa, Poznań.
- Sekcja Socjologii Środowiska Polskiego Towarzystwa Socjologicznego - Członkowie Sekcji. Dostęp 23.01.2019. [www.socjologiasrodowiska.wordpress.com/czlonkowie-sekcji/].
- SOULÉ M. E. 1985. What is conservation biology? *BioScience* 35: 727-734.
- STOCK P., BURTON R. J. F. 2011. Defining terms for integrated (multi-inter-trans-disciplinary) sustainability research. *Sustainability* 3: 1090-1113.
- SUNDSETH K., CREED P. 2009. *Natura 2000. Ochrona różnorodności biologicznej Europy*. Urząd Oficjalnych Publikacji Wspólnot Europejskich, Luksemburg.
- Systematic Quantitative Literature Review. Dostęp 23.01.2019. [www.griffith.edu.au/griffith-sciences/school-environment-science/research/systematic-quantitative-literature-review].
- TURNER J. H. 2004. *Struktura teorii socjologicznej*. PWN, Warszawa.
- UNEP/GRID-Warszawa. 2015. *Mapowanie i ocena ekosystemów i ich usług w Polsce*. Na zamówienie Ministerstwa Środowiska, Warszawa.
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2018 r. poz. 1614, 2244, 2340).
- VON DER DUNK A., GRÊT-REGAMEY A., HERSPERGER A. M. 2015. Land-use conflicts in a swiss peri-urban landscape: Which socio-demographic and environmental variables are associated with their presence and absence? *Carpath. J. Earth Env.* 10, 4: 39-48.
- YOUNG J. C., MARZANO M., WHITE R. M., MCCRACKEN D. I., REDPATH S. M., CARSS D. N., QUINE C. P., WATT A. D. 2010. The emergence of biodiversity conflicts from biodiversity impacts: characteristics and management strategies. *Biodiversity and Conservation* 19: 3973-3990. Web of Science. Dostęp 23.01.2019. [www.webofknowledge.com].
- WESOŁOWSKI T., KUJAWA A., BOBIEC A., BOHDAN A., BUCHCOLZ L., CHYLARECKI P., ENGEL J., FALKOWSKI M., GUTOWSKI J. M., JAROSZEWICZ B., NOWAK S., ORCZEWSKA A., MYŚLAJEK R. W., WALANKIEWICZ W. 2016. Spór o przyszłość Puszczy Białowieskiej: mity i fakty. *Głos w dyskusji. Chrońmy Przyr. Ojcz.* 72: 83-99.
- WĘSŁAWSKI J. M., URBAŃSKI J., KRYLA-STASZEWSKA L., ANDRULEWICZ E., LINKOWSKI T., KUZEBSKI E., MEISSNER W., OTREMBIA Z., PIWOWARCZYK J. 2010. The different uses of sea space in Polish Marine Areas: is conflict inevitable? *Ocnologia* 52: 513-530.
- WHITE R. M., FISCHER A., MARSHALL K., TRAVIS J. M. J., WEBB T. J., DI FALCO S., REDPATH S. M., VAN DER WAL R. 2009. Developing an integrated conceptual framework to understand biodiversity conflicts. *Land Use Policy* 26: 242-253.
- WIĄTKOWSKI M., ROSIK-DULEWSKA C., TOMCZYK P. 2017. Hydropower structures in the Natura 2000 site on the river Radew: an analysis in the context of sustainable water management. *Rocznik Ochrona Środowiska* 19: 65-80.
- WITKOWSKI Z. 2017. Spór o Puszczy Białowieską w świetle sporu o ochronę przyrody na świecie. *Leśne Prace Badawcze* 78: 347-356.

Summary

Protected area conflicts are specific cases of so-called environmental conflicts. The conflict then concerns not only a site of a specific spatial range and a set of natural resources, but also functioning in a specific formal and informal institutional framework. In Poland these frameworks are complex, which makes a publishing potential of research undertaken in the field larger. The aim of the article was to review scientific papers in scientific journals of international recognition in Poland published between 2007 and 2017 on protected area conflicts. The query was conducted in the Web of Science database including, among others, the open coding method of article content. The review concerned: general number of papers and basic bibliometric indicators, main research centres that publish within the analysed research topic, funding sources of research presented in articles, spatial extent of results, geographic distribution of case studies, forms of nature protection being subject of authors' interest, presentation of conflict topics, research methodology and publications in Polish referenced by the authors.

18 articles meeting the given query criteria were identified. Most were published in magazines of ecological or nature conservation profile. The research centres that published most were: the Institute of Environmental Sciences of the Jagiellonian University (4 articles) and the Mammal Research Institute of the Polish Academy of Sciences (PAN) (3). Most of the studies were financed from external funds, but in 2007-17 at least 3 national research projects devoted to protected area conflicts were implemented. Most of the papers described specific case studies (mainly located in the Podlasie, Lesser Poland and Pomeranian Voivodships) not pan-national studies. Almost all studies referred to the Natura 2000 network, although some of the authors focused on national parks (6) (mainly Białowieża NP) or landscape parks (4). Conflicts, mostly understood as disputes between various interest groups, were usually presented in the context of overlapping competences of stakeholders or economic constraints. The main theme of the significant (5) number of papers were policy and participation. The reviewed articles outline a clear bias towards research using qualitative methods (12 studies) over the ones using methodology of natural sciences (2).

Adres autorów:

Marcin Rechciński
Uniwersytet Jagielloński, Wydział Geografii i Geologii
Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej
ul. Gronostajowa 7, 30-387 Kraków
e-mail: marcin.rehcinski@uj.edu.pl.

Małgorzata Grodzińska-Jurczak, Joanna Tusznio
Uniwersytet Jagielloński, Wydział Biologii, Instytut Nauk o Środowisku